

การศึกษาเปรียบเทียบพระราชพิธีตรุษของไทยและตรุษสงกรานต์ของกัมพูชา: พระราชพิธีเพื่อขับไล่สิ่งชั่วร้ายของราชอาณาจักร*

A COMPARATIVE STUDY OF THE THAI “TRUT” AND CAMBODIAN “TRUT SONGKRAN” ROYAL CEREMONIES: ROYAL YEAR-END EXPULSION RITES FOR EXPELLING EVIL FROM THE KINGDOMS

ศุภชัย จังศิริวิทยากร

Supachai Jangsirivittayakorn

คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย

Faculty of Humanities, Srinakharinwirot University, Bangkok, Thailand

Corresponding author E-mail: s_jangstt@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความเป็นมาของพระราชพิธีตรุษของไทยและตรุษสงกรานต์ของกัมพูชา 2) ศึกษาแบบแผนการประกอบพระราชพิธีตรุษของไทยและตรุษสงกรานต์ของกัมพูชา และ 3) ศึกษาเปรียบเทียบแบบแผนการประกอบพระราชพิธีตรุษของไทยและตรุษสงกรานต์ของกัมพูชา ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพวิเคราะห์เชิงเอกสาร กลุ่มตัวอย่างเป็นเอกสารกล่าวถึงแบบแผนการประกอบพระราชพิธีตรุษอย่างชัดเจนรวม 7 รายการ พบว่า 1) พิธีตรุษของไทยได้รับแบบอย่างพิธีทางไสยศาสตร์ของพวกลี้ภัย สมัยอยุธยาพระเจ้าบรมโกศเป็นพระราชพิธีที่กระทำในเดือน 4 สิ้นปี เรียกว่า สัมพัจฉรฉินท์ ส่วนพระราชพิธีตรุษสงกรานต์ของกัมพูชาสมัยสมเด็จพระศรีสุริโยพรรณ เป็นงานขับไล่สิ่งชั่วร้ายผีปีศาจปีเก่าเช่นกัน 2) แบบแผนพระราชพิธีตรุษของทั้งสองประเทศจัดขึ้นช่วงวันแรม 11 - 15 ค่ำ พระเจ้าแผ่นดินทรงจุดเทียนชัย พระสงฆ์สวดบทอาถรรพณ์วิไลยสูตรและการยิงปืนขับไล่สิ่งชั่วร้ายจนรุ่งเช้า และ 3) เปรียบเทียบการประกอบพิธีตรุษของราชสำนักทั้งสอง ด้านสิ่งของเครื่องใช้และการประกอบพิธีมีความใกล้เคียงกัน เช่น การถือกระบองเพชรใบตาล สายมงคลต่าง ๆ เพื่อเข้าร่วมอยู่ในพิธีและป้องกันสิ่งอัปมงคลจุดที่แตกต่างกัน คือ ทางกัมพูชาไม่มีขั้นตอนยิงปืนขับไล่สิ่งชั่วร้ายแล้วในปัจจุบัน ดังนั้น จากความใกล้เคียงกันของแบบแผนการประกอบพระราชพิธีตรุษของราชสำนักทั้งสอง แสดงให้เห็นถึงการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมระหว่างกันผ่านสถาบันกษัตริย์และพระพุทธศาสนา หน่วยงานด้านวัฒนธรรมสามารถใช้ข้อมูลนี้ในการสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างไทยและกัมพูชาผ่านมิติทางวัฒนธรรม

คำสำคัญ: พระราชพิธีตรุษไทย, พระราชพิธีตรุษสงกรานต์กัมพูชา, พิธีกรรมขับไล่อัปมงคล

Abstract

The objectives of this research are: 1) To study the history background of the Thai Royal Trut Ceremony and the Cambodian Royal Trut Songkran Ceremony; 2) To study the traditional patterns of conducting these royal ceremonies in Thailand and Cambodia; and 3) To study the comparison between the ceremonial patterns of the Thai Royal Trut Ceremony and the Cambodian Royal Trut Songkran Ceremony. This study employs qualitative research methodology through documentary analysis. The sample consists of 7 documents that explicitly describe the patterns of the Royal Trut Ceremony. The research found that: 1) Historical Background of The Thai Trut Ceremony adopted the model of occult rituals from Lanka during the reign of King Borommakot of the Ayutthaya period. It was a royal ceremony performed in the fourth lunar month to mark the end of the year, known as the “Samphatcharachin” (the year-end expulsion rite) Ceremony. Meanwhile, the Cambodian Royal Trut Songkran Ceremony during the reign of King Sri Suryopahan served a similar purpose to expelling evil spirits, ghosts, and demons associated with the old year. 2) Ceremonial Patterns of the Royal Trut Ceremony in both nations were conducted during the 11th to the 15th days of the waning moon. The monarch would light the Victory Candle (Thian Chai), while Buddhist monks chanted the Atanatiya Sutta, accompanied by the firing of guns until dawn to expelling evil spirits. and 3) In comparing the ceremonies of both royal courts, the ritual objects and procedures are significantly similar. For instance, participants held the krabongphet (cactus) made of palm leaves and various auspicious threads to participate in the ceremony and warding off inauspiciousness. A distinct difference, however, is that present-day Cambodia no longer includes the procedure of firing guns to expel evil spirits. Consequently, the similarities in the patterns of the Royal Trut Ceremony between the two courts demonstrate the cultural exchange facilitated through the institutions of the monarchy and Buddhism. Cultural agencies can utilize these findings to foster good understanding between Thailand and Cambodia through cultural dimensions.

Keywords: Royal Trut Ceremony of Thailand, Royal Trut Songkran Ceremony of Cambodia, Ritual to Expelling Inauspiciousness

บทนำ

ความเชื่อเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นอยู่ในมนุษย์ทุกคน นับได้ว่าเป็นธรรมชาติอย่างหนึ่งของมนุษย์ บางครั้งการที่จะอธิบายถึงสาเหตุบางสิ่งเหตุการณ์บางอย่างที่เกิดขึ้นในธรรมชาติไม่สามารถทำได้ จึงคิดเชื่อว่าเกิดจากมีบางสิ่งที่มีอำนาจลึกลับบันดาลให้เกิดขึ้น อาจจะเป็นอำนาจของเทพเจ้าหรือภูตผีปีศาจ ดังปรากฏการณ์ธรรมชาติ ฝนตก พายุร้อน โรคภัยระบาดและภัยพิบัติต่าง ๆ ยากที่จะป้องกันแก้ไขได้ด้วยตนเอง หากต้องการให้ได้รับผลเกิดความปลอดภัย สุขความมั่งคั่งขึ้นกับตนตามความเชื่อนั้น จึงต้องแสดงการกระทำที่เป็นการเคารพอ่อนน้อมต่ออำนาจต่อ

สิ่งศักดิ์สิทธิ์เพื่อให้ได้ผลตามที่ต้องการ จึงเกิดเป็นแนวทางการปฏิบัติที่เป็นแบบแผนหรือการทำพิธีกรรม ทั้งนี้ ความเชื่อที่ก่อให้เกิดพิธีกรรมเพื่อให้ได้รับการตอบสนองได้รับความสุขความมงคลความปลอดภัยนี้ มีได้ทั้งในส่วน ของราษฎรทั่วไปและในส่วนธรรมเนียมปฏิบัติขององค์พระมหากษัตริย์ที่เรียกว่า “พระราชพิธี” อันหมายถึง พิธี ที่พระมหากษัตริย์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ กำหนดไว้ตามราชประเพณี เช่น พระราชพิธีฉัตรมงคล พระราชพิธี สงกรานต์ พระราชพิธีสมโภชเดือนและขึ้นพระอู่ พระราชพิธีฉลองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556) สถาบันพระมหากษัตริย์อยู่เคียงคู่กับสังคมไทยตลอดมาตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยจรดรัตนโกสินทร์มาจนกระทั่งปัจจุบัน บทบาทอัน สำคัญขององค์พระมหากษัตริย์ที่เป็นผู้ปกครองประเทศแล้วก็ยังทรงประกอบพระราชกรณียกิจอีกสิ่งหนึ่งที่สำคัญ ในฐานะผู้ปกครอง คือ การประกอบพระราชพิธี อันมีวัตถุประสงค์เพื่อความเป็นมงคล ดังเนื้อความในพระราชนิพนธ์ พระราชพิธีสิบสองเดือน พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวว่า พระราชพิธีในพระราชกำหนดกฎมนเฑียรบาล สมัยกรุงศรีอยุธยาแสดงพระราชพิธี 12 เดือนไว้ว่า เป็นการซึ่งพระเจ้าแผ่นดินได้ทรงทำการเป็นมงคลสำหรับพระนคร ทุกปีมิได้ขาด การพิธีที่จะให้เป็นสวัสดิมงคลแก่พระนคร พระเจ้าแผ่นดินและพระบรมวงศานุวงศ์ข้าราชการทุกฝ่าย ตลอดจนราษฎร ซึ่งการทรงกระทำพระราชพิธีเพื่อความเป็นมงคลอย่างหนึ่งในนี้ คือ พระราชพิธีสัมพัจฉรฉินท์หรือ พระราชพิธีตรุษ ที่กระทำในเดือนสี่ตามกำหนดโบราณที่มีมา (พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2550) พระราชพิธีตรุษ คำว่า “ตรุษ” หมายถึง ตัดหรือขาด คือ ตัดปี ขาดปี หมายถึง เทศกาลเนื่องในการสิ้นปี หรือตรุษ สิ้นปีเก่า ส่วนคำว่า “สัมพัจฉร หรือ สัมพัจฉรฉินท์” หมายถึง พิธีสิ้นปี ตรุษ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556) ในพระราชพิธี ตรุษนี้มีความสำคัญเพราะมีกิจกรรมที่น่าสนใจ คือ การให้พระภิกษุสงฆ์สวดอาถรรพณ์วิชัยสูตร (ภณยักษ์) ตลอดทั้งคืน จนรุ่งเช้าพร้อมทั้งมีการยิงปืนน้อยใหญ่ระหว่างพระสวด เพื่อป้องกันขับไล่ภูติผีปีศาจอมนุษย์และเทวดาผีจลาจลให้รีบหนีออกไปจากบ้านเมือง นอกจากนี้ ประเสริฐ ณ นคร ยังได้กล่าวถึงอุดมคติเกี่ยวกับประเพณีตรุษว่า ต้องมี การขับไล่สิ่งชั่วร้ายสิ่งไม่เป็นมงคลผีปีศาจยักษ์ร้ายล้วนให้โทษเหล่านี้ที่แอบแฝงมาสถิตอยู่ในบ้านเมืองให้หมดสิ้นไป ก่อนวันเถลิงศก (ประเสริฐ ณ นคร, 2555) จากการศึกษาเอกสารของกัมพูชาเบื้องต้น พบว่า ราชสำนักกัมพูชาการ ประกอบพระราชพิธีทุกเดือนในรอบปี ปรากฏในเอกสารเขมรเรื่อง พระราชพิธีทิวาทศมาส หรือ พระราชพิธีสิบสอง เดือนกรุงกัมพูชา เรียบเรียงโดย ขุนอุดมปริชา (จาบ พิน) มีการกล่าวถึงพระราชพิธีที่ทรงกระทำในเดือนผลศุน หรือ เดือน 4 เรียกว่า ตรุษสงกรานต์ หรือเรียกว่า พระราชพิธีสัมพัจฉรฉินท์ ว่ามักทำพระราชพิธีอย่างยิ่งใหญ่ เป็นงาน ไกล่ล้นปีเก่าซึ่งต้องออกไปรับเทวดาปีใหม่ที่เข้ามาและช่วยจัดอุปสรรคจัญไรในปีเก่าให้สิ้นไป พระราชพิธีตรุษ สงกรานต์นี้ เป็นพิธีสวดมนต์ขับไล่ผีสะเดาะเคราะห์เจริญพระสิริสวัสดิ์ของพระราชบัลลังก์ เช่นเดียวกับ พิธี สวดมนต์ หรือเจริญพระปริตรธรรมดาเพียงแต่จารีตประเพณีของหลวงนี้มีระเบียบจัดยิ่งกว่าเพราะเป็นของกษัตริย์ (ขุนอุดมปริชา (จาบ พิน), 2550)

ราชอาณาจักรไทยและราชอาณาจักรกัมพูชาหรือที่เรียกทั่วไปว่าประเทศกัมพูชาหรือเขมร ทั้งสองเป็นประเทศ ในสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เป็นประเทศเพื่อนบ้านมีพรมแดนเชื่อมติดต่อกันเป็นระยะทางยาว ประมาณ 798 กิโลเมตร มีความเชื่อดั้งเดิมที่ได้รับอิทธิพลจากศาสนาพราหมณ์ฮินดูและมีพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาหลัก ที่ประชาชนส่วนใหญ่ของทั้งสองประเทศนับถือ มีความสัมพันธ์กันทางด้านวัฒนธรรม ภาษา ศาสนา และสายสัมพันธ์ ในลักษณะกลุ่มชาติพันธุ์กันมายาวนาน รวมถึงการแลกเปลี่ยนกันทางวัฒนธรรมระหว่างกัน จึงเป็นสาเหตุหนึ่ง ที่ทำให้ทั้งสองประเทศมีความใกล้ชิดกันทางด้านวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี (เบญจวรรณ นาราสัจ, 2552)

ในแง่ความสัมพันธ์ด้านประวัติศาสตร์ระหว่างไทยและกัมพูชา เริ่มต้นในสมัยสุโขทัยจนกระทั่งมาถึงสมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 5 เมื่อถึง พ.ศ. 2450 สยามก็สูญเสียดินแดนที่มีอำนาจปกครองอันเคยเป็นมณฑลเขมรหรือมณฑลบูรพาให้แก่ฝรั่งเศส (สุมิตร ปิติพัฒน์, 2542) แม้ว่าประชากรส่วนใหญ่จะนับถือพระพุทธศาสนาแต่ศาสนาพราหมณ์ฮินดูยังคงมีอิทธิพลต่อความเชื่อของคนในประเทศด้วยเช่นกัน ซึ่งก็มีลักษณะ เช่นเดียวกับ การนับถือศาสนาของประเทศไทย แสดงให้เห็นถึงความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันของทั้งสองประเทศ แม้พระราชพิธีตรุษจะมีบทบาทสำคัญในอดีต แต่ปัจจุบันความเข้าใจในรายละเอียดและแบบแผนที่สะท้อนความสัมพันธ์เชิงวัฒนธรรมระหว่างไทยและกัมพูชายังมีการศึกษาอยู่อย่างจำกัด

จากการศึกษาเบื้องต้น พบว่า มีผู้ศึกษาเกี่ยวกับพระราชพิธีสิบสองเดือนไว้อย่างน่าสนใจ เช่น งานวิจัยของ โดม ไกรปรกรณ์ เรื่องตำราพระราชพิธีสมัยรัชกาลที่ 4 - 5 (พ.ศ. 2394 - 2453) ศึกษาถึงแบบแผนการปฏิบัติตนของกษัตริย์ตามแบบพระราชพิธี และได้แบ่งพระราชพิธีสัมพัจฉรฉินท์ออกเป็นจารีตประเพณีของหลวงตามปฏิทินของการเฉลิมฉลองตามเทศกาล (โดม ไกรปรกรณ์, 2542) ส่วนงานวิจัยของ ชัยรัตน์ พลมุข กล่าวไว้ว่า ตามคติความเชื่อของการประกอบจารีตประเพณีหลวงพระมหากษัตริย์สามารถบันดาลให้เกิดความเป็นสิริมงคลแก่บ้านเมืองและประชาชน ส่งเสริมความผาสุกสมบูรณ์และความเลื่อมใสศรัทธาสถาบันมากยิ่งขึ้น (ชัยรัตน์ พลมุข, 2552) ส่วนงานที่ศึกษาเกี่ยวกับพระราชพิธีสิบสองเดือนของกัมพูชาของ ศานติ ภักดีคำ เป็นการแปลหนังสือเรื่อง พระราชพิธีทวาทศมาส หรือ พระราชพิธีสิบสองเดือนกรุงกัมพูชา ภาค 1 - 3 เริ่มตั้งแต่เดือน 5 จนถึงเดือน 4 ครบรอบหนึ่งปี (ศานติ ภักดีคำ, 2550) โดยพระราชพิธีตรุษสงกรานต์ของกัมพูชาที่เรียบเรียงขึ้นโดย ชุนอุดมปริชา (จาบ พิน) ปรากฏเนื้อหารายละเอียดอยู่ในภาค 3 (ชุนอุดมปริชา (จาบ พิน), 2550) งานวิจัยที่กล่าวมาส่วนใหญ่มุ่งเน้นศึกษาเฉพาะประเทศไทย แต่ยังไม่มีการเปรียบเทียบเชิงลึกกับกัมพูชา

การประกอบจารีตประเพณีหลวงของพระมหากษัตริย์มีวัตถุประสงค์เพื่อความเป็นสิริมงคลความสงบสุขต่อสถาบัน บ้านเมืองและประชาราษฎร์ จากการศึกษาที่ประเทศไทยและประเทศกัมพูชาเป็นประเทศเพื่อนบ้านและมีพรมแดนติดต่อกันรวมถึงความสัมพันธ์ระหว่างกันทั้งในด้านประวัติศาสตร์ ภาษา ศาสนาและวัฒนธรรมดังกล่าวข้างต้น รวมทั้งยังมีสถาบันพระมหากษัตริย์ตลอดมาจนถึงปัจจุบันใกล้เคียงกับประเทศไทย อันแสดงถึงความสัมพันธ์ของราชสำนักทั้งสองและแสดงให้เห็นถึงการถ่ายทอดวัฒนธรรมระหว่างกัน จึงเป็นสิ่งที่น่าสนใจอย่างยิ่ง ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาที่มาและแบบแผนการประกอบพระราชพิธีตรุษของไทยและพระราชพิธีตรุษสงกรานต์ของกัมพูชาจากเอกสารที่มีการบันทึกของไทยและกัมพูชา ว่ามีความสอดคล้องหรือแตกต่างกันหรือไม่อย่างไร เพื่อเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจและคุณค่าของพระราชพิธีตรุษหรือพระราชพิธีขึ้นปีเก่าที่เป็นข้อมูลสำคัญด้านมิติทางวัฒนธรรมของทั้งสองประเทศ และผลของการวิจัยนี้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางส่งเสริมเพื่อช่วยให้เกิดความเข้าใจความร่วมมือสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างทั้งสองประเทศได้ในโอกาสต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความเป็นมาของพระราชพิธีตรุษของไทยและตรุษสงกรานต์ของกัมพูชา
2. เพื่อศึกษาแบบแผนการประกอบพระราชพิธีตรุษของไทยและตรุษสงกรานต์ของกัมพูชา
3. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบแบบแผนการประกอบพระราชพิธีตรุษของไทยและตรุษสงกรานต์ของกัมพูชา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Quality Research) มุ่งเน้นการศึกษาเชิงประวัติศาสตร์ผ่านวิธีวิทยาการวิเคราะห์เอกสาร (Documentary Research) เป็นหลัก โดยใช้การคัดเลือกแหล่งข้อมูลแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จากเอกสารประวัติศาสตร์และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวม 7 รายการ โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกเอกสารที่มีความน่าเชื่อถือระดับปฐมภูมิ (Primary Source) และทุติยภูมิ (Secondary Source) ที่กล่าวถึงแบบแผนการประกอบพระราชพิธีตรุษอย่างชัดเจน มีขั้นตอนดำเนินการวิจัย ดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาด้านเนื้อหาเอกสารแนวคิดทฤษฎี (Documentary Study) สรรวจเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การรวบรวมแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาพระราชพิธีและจัดประเภทข้อมูลตามเนื้อหาวิจัย

ขั้นตอนที่ 2 การรวบรวมข้อมูล ข้อมูลพระราชพิธีตรุษของไทยและพระราชพิธีตรุษสงกรานต์ของกัมพูชา มีขอบเขตงานวิจัยกลุ่มตัวอย่างด้านเนื้อหา โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกเอกสารที่มีความน่าเชื่อถือระดับปฐมภูมิ (Primary Source) และทุติยภูมิ (Secondary Source) ที่กล่าวถึงแบบแผนการประกอบพระราชพิธีตรุษอย่างชัดเจน แบ่งออกเป็น

1. ข้อมูลพระราชพิธีตรุษของไทย มีเนื้อหารายละเอียดบอกถึงแบบแผนพิธีการประกอบพระราชพิธี 1) ตำนานพิธีตรุษ พระนิพนธ์กับทั้งพระวิจารณ์ของสมเด็จพระยาตำรารงราชานุภาพ ฉบับปี พ.ศ. 2503 2) ประกาศการพระราชพิธี เล่ม 1 รวบรวมโดย พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระสมมตอมรพันธุ์ ฉบับปี พ.ศ. 2508 3) ตำรา 12 เดือน คัดแต่สมุดขุนทิพมนเทียรชาววังไว้ ฉบับปี พ.ศ. 2545 กรมศิลปากร 4) ตำราพระราชพิธีเก่าและตำราทวาทศพิธี ฉบับปี พ.ศ. 2548 กรมศิลปากร และ 5) พระราชพิธีสิบสองเดือนพระราชนิพนธ์ ใน พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เดือน เล่ม 1 ฉบับปี พ.ศ. 2550 รวม 5 รายการ (พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระสมมตอมรพันธุ์, 2508)

2. ข้อมูลพระราชพิธีตรุษสงกรานต์ของกัมพูชา มีเนื้อหารายละเอียดบอกถึงแบบแผนพิธีการประกอบพระราชพิธี 1) เอกสารมหาบุรุษสมุทร ภาคที่ 1 - 7 เรียบเรียงโดย เอง สด ฉบับปี พ.ศ. 2512 ผู้วิจัยได้ทำการแปลและเรียบเรียงเป็นภาษาไทย และ 2) พระราชพิธีทวาทศมาส ภาคที่ 3 ของ ขุนอุดมปริชา (จาบ พิน) แปลและเรียบเรียงโดย ศานติ ภักดีคำ ฉบับปี พ.ศ. 2550 ในชื่อหนังสือ พระราชพิธีทวาทศมาส หรือพระราชพิธีสิบสองเดือนกรุงกัมพูชา ฉบับครบรอบ 55 ปี การสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตไทย - กัมพูชา ภาค 3 กรมสารนิเทศ กระทรวงการต่างประเทศ รวม 2 รายการ (เอง สด, 2512)

ขั้นตอนที่ 3 การวิเคราะห์ข้อมูล ในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยจะวิเคราะห์ข้อมูลพระราชพิธีตรุษของไทยและพระราชพิธีตรุษสงกรานต์ของกัมพูชาที่ได้รวบรวมมา โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และการเปรียบเทียบเชิงพรรณนา (Descriptive Comparison) เพื่อชี้ให้เห็นสอดคล้องและความแตกต่าง แบ่งข้อมูลออกเป็น 3 ส่วน ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้เพื่อตอบโจทย์วิจัย คือ ความเป็นมาของพระราชพิธี แบบแผนการประกอบพระราชพิธี และเปรียบเทียบแบบแผนการประกอบพระราชพิธี

ขั้นตอนที่ 4 สรุปผลการวิจัย และการนำเสนอผลการวิจัย ขั้นตอนนี้ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยผู้วิจัยเรียบเรียงนำเสนอผลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Description Analytical) สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาความเป็นมาของพระราชพิธีตรุษของไทยและตรุษสงกรานต์ของกัมพูชา จากเอกสารที่เป็นกลุ่มตัวอย่างวิจัยด้านเนื้อหาทั้งหมด 7 รายการ ผลการวิจัยพบว่า โดยที่ผู้วิจัยแบ่งเป็น 2 ข้อ ดังนี้

1. ความเป็นมาของพระราชพิธีตรุษของไทย มีข้อทรงวินิจฉัยจากสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ถึงเหตุที่ทำให้พิธีตรุษในเมืองไทยว่าพิธีตรุษเดิมเป็นพิธีทางไสยศาสตร์ของพวกอินเดียข้างฝ่ายใต้ เมื่อพวกทมิฬได้ครองเมืองลังกาเอาพิธีตรุษตามลัทธิศาสนาของตนมาทำเป็นประเพณีบ้านเมือง ครั้นถึงสมัยชาวลังกาพวกถือพระพุทธศาสนากลับได้เป็นใหญ่ และยังเชื่อถือความสวัสดิมงคลของพิธีตรุษอยู่จึงได้เปลี่ยนแปลงกระบวนการพิธีให้มาเป็นแบบคติทางพระพุทธศาสนาแล้วทำพิธีตรุษต่อมาในลังกาทวีป ส่วนเมืองไทยเรามีพระสงฆ์ไทยไปได้ความรู้และเอาตำราพิธีตรุษมาจากลังกา เพราะมีหลักฐานพงศาวดารว่าสมัยกรุงศรีอยุธยาพระเจ้าบรมโกศได้ส่งสมณทูตไปลังกาเพื่อขอพระภิกษุสงฆ์ฟื้นฟูพระพุทธศาสนาให้กลับขึ้นมาใหม่ เมื่อกลับเข้ามาถึงกรุงศรีอยุธยาอีกครั้งได้ทูลชี้แจงแก่พระเจ้าแผ่นดิน ว่าชาวลังกาทำพิธีตรุษเป็นพระราชพิธีใหญ่ประจำปีพระนครเสมอทุกปี ทรงเลื่อมใสจึงดำรัสให้ทำพิธีตรุษตามอย่างลังกา โดยเปลี่ยนพระราชพิธีที่กระทำในเดือน 4 ที่เรียกว่าสัมพัจฉรฉินท์ คือ การเปลี่ยนปี จากกฎมนเทียรบาลสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ครองราชย์ระหว่างปี พ.ศ. 1991 - 2031 ที่เป็นพิธีพราหมณ์ให้มาเป็นพิธีตรุษทางพระพุทธศาสนา กรุงศรีอยุธยาจึงได้รับพิธีตรุษตรงมาจากลังกาแล้วเมื่อนครศรีธรรมราชได้เอาแบบแผนในราชสำนักกรุงศรีอยุธยา คือ พระราชพิธีตรุษนี้ไปปฏิบัติ ครั้นต่อมาเมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช มีพระราชประสงค์จะทรงฟื้นฟูขนบธรรมเนียมสมัยกรุงศรีอยุธยาจึงให้เรียกตำราพิธีตรุษเมื่อนครศรีธรรมราชเข้ามาตรวจสอบจึงได้ประกอบพระราชพิธีนี้ขึ้นและได้ปฏิบัติสืบต่อเนื่องจนยกเลิกไปเมื่อ พ.ศ. 2480 นับรวมแล้วกว่า 150 ปี จึงเป็นที่มาของการประกอบพระราชพิธีตรุษของไทย

2. ส่วนความเป็นมาของพระราชพิธีตรุษสงกรานต์ของกัมพูชา ศานติ ภักดีคำ ผู้การแปลและเรียบเรียงหนังสือเรื่อง พระราชพิธีทวาทศมาส หรือ พระราชพิธีสิบสองเดือนกรุงกัมพูชา ภาค 1 - 3 ได้กล่าวในบทนำว่า หลักฐานที่เก่าแก่ที่สุดของพระราชพิธีในเดือนสี่ (ผลุน) ของราชสำนักกรุงกัมพูชามีหลังพระนครว่า มีพระราชพิธีตรุษสงกรานต์ในวันแรม 12 - 15 ค่ำ ดังปรากฏในพงศาวดารละแวก ฉบับแปล จ.ศ. 1170 จากประชุมพงศาวดารภาคที่ 71 กล่าวถึงพระราชพิธีทวาทศมาส หรือพระราชพิธีสิบสองเดือนกรุงกัมพูชา ในรัชกาลสมเด็จพระศรีสุริโยพรรณ (หรือพระศรีสุพรรณมหาราชในเอกสารไทย) ครองราชย์ระหว่างปี พ.ศ. 2144 - 2162 ได้กลับไปครองราชย์ที่เกาะสลาเกตทรงรื้อฟื้นพระราชพิธีในราชสำนักขึ้นใหม่ทั้ง 12 เดือน โดยอธิบายส่วนแรกเป็นพระราชพิธีฝ่ายไสยศาสตร์ เจ้าพนักงานพราหมณ์กระทำพิธีบวงสรวงบูชา นำแม่ผด 8 คน แต่งตัวใส่หัวโขนยักษ์ศรีระพริกอีก 4 คน มารำด้วยแม่ผด นำหญ้าคา มาทำเป็นม้ายี่ให้คนขี่ มือหนึ่งถือไม้เท้าสาธกอีกหนึ่งถือตะขบชัก ถือปืนบ้าง ถือธนูบ้าง ถือพระขรรค์ใบตาลบ้าง เข้าตีแม่ผดจุดปืนยิงประทัดขับไล่แม่ผดให้พ่ายหนีออกนอกพระราชวัง แล้วพราหมณ์บุโรหิตเชิญน้ำมะกรูดน้ำส้มป่อยไปสระพระเกศาชำระอุปถัมภ์วันตรายทั้งปวงสิ้นมลทินแล้วเสด็จกลับเข้าพระราชวัง ส่วนพระราชพิธีพุทธศาสน์นิมนต์พระสงฆ์ราชาคณะสวดและมีพระพุทธรูปเป็นประธานมา ณ พระที่นั่ง ณ วันเพ็ญ 15 ค่ำเพลาเช้า กษัตริย์เสด็จออกทรงศีลเลี้ยงพระสงฆ์ กษัตริย์พระองค์ใดกระทำได้อย่างนี้จะมีอสิริยศเป็นสิริสวัสดิ์ ไพรฟ้าข้าแผ่นดินจะเป็นสุข เป็นโบราณราชกษัตริย์นับถือสืบ ๆ มา ส่วนในหนังสือนิราศนครวัด พระนิพนธ์สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ บันทึกว่าในเดือน 4 รัชกาลสมเด็จพระศรีสวัสดิ์มีพระราชพิธีตรุษ มีการสวดมนต์เลี้ยงพระและยิงปืนอาภูนา

เหมือนในกรุงเทพฯ และในหนังสือพระราชพิธีทวาทศมาส ภาค 3 กล่าวถึงพระราชพิธีทวาทศมาสในสมัยปัจจุบัน ซึ่งรวมถึงพระราชพิธีตรุษสงกรานต์ ที่จัดขึ้นในรัชกาลสมเด็จพระนโรดมบรมรามเทวาวตาร รัชกาลสมเด็จพระสิริสวัสดิ์ รัชกาลสมเด็จพระสิริสวัสดิ์มุนีวงศ์ รัชกาลสมเด็จพระนโรดมสีหนุวรรณ และรัชกาลสมเด็จพระนโรดมสุรามฤต ที่ปฏิบัติสืบต่อมาจากรัชกาลสมเด็จพระหริรัถย์รามาสีราชิบดี (พระองค์ด้วง) ครองราชย์ระหว่างปี พ.ศ. 2390 - 2403 หลังจากที่พระองค์ขึ้นครองราชย์ได้รื้อฟื้นการจัดพระราชพิธีทั้ง 12 โดยในเดือน 4 ทรงให้ทำพระราชพิธีตรุษ จุตเทียนชัย แลนิมนต์พระสงฆ์มาสวดภาณยักษ์ไล่ยักษ์ผีปีศาจปีเก่าสะเดาะเคราะห์เคราะห์ใหม่จำเริญพระสิริสวัสดิ์โชคชัยมงคลแก่พระราชบัลลังก์และประเทศชาติ นอกจากนี้ ยังได้กล่าวถึงมูลเหตุของพระราชพิธีนี้ว่า เป็นพระราชพิธีขององค์พระมหากษัตริย์ต้องทำเพียงครั้งเดียวในเวลาสิ้นปี ตามธรรมเนียมชาวบ้าน เรียกว่า พระราชพิธีสวดภาณยักษ์ เพราะต้องสวดอาถรรพ์ภูตหรือภูตยักษ์ ซึ่งอธิบายเกี่ยวกับเรื่องพวกยักษ์เข้าไปเฝ้าพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามีในพระสูตรตันตปิฎกด้วยเหตุนี้พระมหากษัตริย์ประเทศกัมพูชาทรงจัดพระราชพิธีตรุษสงกรานต์เรื่อยมาทุกปี นิมนต์พระสงฆ์สวดภาณยักษ์ไล่ยักษ์ผีปีศาจในปีเก่าให้หมดสิ้นไป จึงเป็นที่มาของการประกอบพระราชพิธีตรุษสงกรานต์กัมพูชา

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อศึกษาแบบแผนการประกอบพระราชพิธีตรุษของไทยและตรุษสงกรานต์ของกัมพูชา ผลการวิจัยพบว่า โดยผู้วิจัยแบ่งออกเป็น 2 ข้อ คือ แบบแผนการประกอบพระราชพิธีตรุษของราชสำนักไทย และแบบแผนการประกอบพระราชพิธีตรุษของราชสำนักกัมพูชา ดังนี้

1. พิธีการประกอบพระราชพิธีตรุษของราชสำนักไทย ในหนังสือประกาศการพระราชพิธีเล่ม 1 และตำรา 12 เดือน คัดแต่สมุดขุนทิพนเทียรชาววังไว้ มีรายละเอียด ดังนี้

วันที่ 1 วันแรม 11 ค่ำ เดือน 4 เวลาเช้า จัดกระบวนแห่ให้เจ้าพนักงานเชิญเทียนชัยมายังโรงพระราชพิธีในท้องพระโรงพระราชวัง ตั้งหม้อน้ำ 12 ใบ เวลาบ่าย 3 โมง พระสังฆราชเชิญเทียนชัยเข้ากระโจมพิธี แล้วเริ่มพิธีตั้งน้ำวงด้ายมงคลสูตร (สายสิญจน์) พระสังฆราชและพระราชาคณะเริ่มสวดรัตนสูตร แล้วให้พระสงฆ์สวดมนต์มงคลการ แล้วถวายพระพรลากลับวัด

วันที่ 2 วันแรม 12 ค่ำ เวลาบ่าย พระสังฆราชถวายเทียนชนวนแก่พระเจ้าแผ่นดินให้ทรงจุดเทียนชัย และว่าคาถาขณะทรงจุด พุทโธ สัพพัญญูตะธนาโณ... อันตะรายังวินัสสเสติ ถวายศีล 5 แล้วสวดถวายพรพระเจ้าแผ่นดินสวดมงคลการตอนเช้า ส่วนเวลาเย็นสวดมนต์ทุกวัน เวลาค่ำ พระคู่สวดผลัดกันสวดภาณวาร ตลอดทั้งกลางวัน กลางคืน หยุดเพียง อิสสิคิลิต (จบภาณสาม) ให้พระราชาคณะ พระครูปลัดกำกับอยู่ด้วยสำหรับผลัดกันนั่งปรก

วันที่ 3 วันแรม 13 ค่ำ พระเจ้าแผ่นดินไม่ได้เสด็จออก มีเพียงพระคู่สวดผลัดกันสวดภาณวารตลอดทั้งกลางวันกลางคืน เช่นเดียวกับ วันแรม 12 ค่ำ

วันที่ 4 วันแรม 14 ค่ำ เวลาบ่าย พระเจ้าแผ่นดินเสด็จออกทรงจุดเทียนบูชา พระราชาคณะปาวประกาศ (เชิญ) เทวดา อ่านคำประกาศเทวดาเวลาเช้าเป็นภาษาไทยและสิ่งหลั่นสกฤต เวลาเย็น บ่าย 4 โมง พระเจ้าแผ่นดินเสด็จออกทรงจุดเทียนบูชา พระสงฆ์สวดมงคลปริตร บ่าย 5 โมง ให้สังฆการี 2 คน ที่แต่งตัวต่างเทวดาแล้วรับศีล 5 มานั่งอยู่หน้าโรงราชพิธี พระราชาคณะยืนเหนืออาสนผ้าขาว 1 ผืนบู๊ไว้ ตั้งนะโม 3 ที่ จึงอาราธนาเทวดา อ่านคำประกาศเทวดาเวลาเย็น พระสงฆ์สวดพระธรรมจักรและพระมหาสมัยจบแล้วจึงสวดพระอาถรรพ์ภูตยักษ์ไปหยุดถึงวิปัสสิ ถวายกระบองเพชรใบตาล พิศมร สายมงคล แก่พระเจ้าแผ่นดิน พระบรมวงศานุวงศ์ ทั้งฝ่ายหน้าฝ่ายในทุกคนในพิธี ยิงปืนใหญ่น้อยและปืนสนาม เป็นอาถรรพ์ภูตยักษ์เพื่อขับไล่ภูตผีปีศาจออกจากพระนครจนกระทั่งรุ่งเช้า

วันที่ 5 วันแรม 15 ค่ำ เวลาใกล้รุ่ง พระเจ้าแผ่นดินเสด็จพร้อมด้วยพระสังฆราช ทรงสวดพระคาถาดับเทียนชัย แล้วถวายใบพลู 9 ใบนั้นแก่พระสังฆราชไปถวายบูชาพระพุทเจ้า แล้วทรงศีล 8 พระสังฆราชกับพระสงฆ์ทั้งปวง ถวายพระพรพระเจ้าแผ่นดินแล้วรับพระราชทานฉัน พระราชพิธีตรุษไทยจบเพียงเท่านี้

2. พิธีการประกอบพระราชพิธีตรุษของราชสำนักกัมพูชา ในวันแรม 12 - 15 ค่ำ เดือนผลศุน (เดือน 4) ในพระบรมราชวังของประเทศกัมพูชา ในหนังสือเอกสารมหาบุรุษแหมม อธิบายว่า พระราชพิธีตรุษสงกรานต์ ในเดือน 4 ในรัชกาลสมเด็จพระนเรศวรมหาราช (พระองค์ด้วง) (พ.ศ. 2390 - 2403) วันแรม 12 ค่ำ เดือนผลศุน หน้าพระราชวังปลูกโรงพิธีตรุษสงกรานต์ 5 แห่ง เวลาบ่าย 5 โมง พระเจ้าแผ่นดินเสด็จออกจุดเทียนชัยร่วมกับ สมเด็จพระสังฆราช และพระราชาคณะ พระฐานานุกรมเจริญพระปริตรด้านในพระราชวังพิธี และโรงพิธีทั้ง 4 แห่ง กลุ่มบุโรหิตตั้งพิธีอ่านรายมนต์ในโรงพิธีทั้ง 3 แห่ง วันแรม 14 ค่ำ พระราชาคณะ พระฐานานุกรม สวดภาณยักษ์ ทั้งในพระราชวังและนอกพระราชวัง แล้วยิงปืนถึงเวลาย่ำรุ่ง วันแรม 15 ค่ำ พระราชาคณะ พระฐานานุกรม รับฉันเสร็จสิ้นพระราชพิธี

ส่วนรายละเอียดพระราชพิธีเดือน 4 ต่อไปนี้ ในหนังสือพระราชพิธีทวาทศมาส ภาค 3 อธิบายว่าพระราชพิธี ตรุษสงกรานต์ ซึ่งปฏิบัติสืบมาตั้งแต่ในรัชกาลสมเด็จพระนเรศวรมหาราช (พระองค์ด้วง) โดยคัดตามกำหนด พระราชพิธีตรุษสงกรานต์ใน พ.ศ. 2501 รัชกาลพระกรุณาพระบาทสมเด็จพระนโรดมสุรามฤต มีดังนี้

ในวันที่ 1 แรม 11 ค่ำ เดือนผลศุน (เดือน 4) เวลา 18 นาฬิกา เวลาค่ำพระกรุณาเป็นเจ้าชีวิตเหนือหัว เสด็จพระราชดำเนินออกประทับในพระที่นั่งเทวาวินิจฉัย ทรงจุดเทียนชัยร่วมกับสมเด็จพระมหาสมณเจ้าธิเบตสังฆนายก พระสงฆ์เจริญพระปริตร โดยใน 1 มณฑลเพียงสวดพระพิธีมีพระสงฆ์ 8 รูป

วันที่ 2 แรม 13 ค่ำ เวลา 10 โมงเช้า พระกรุณาเป็นเจ้าชีวิตเหนือหัวเสด็จพระราชดำเนินออกประทับ ในพระที่นั่งเทวาวินิจฉัย ประเคนจันทน์พระสงฆ์ซึ่งเจริญพระปริตรจากตอน เวลา 18 นาฬิกา เวลาค่ำพระกรุณา เป็นเจ้าชีวิตเหนือหัวเสด็จพระราชดำเนินออกพระสงฆ์จำนวนหนึ่งซึ่งเจริญพระปริตร

วันที่ 3 แรม 14 ค่ำ เวลา 10 โมงเช้า เสด็จพระราชดำเนินออกประทับในพระที่นั่งเทวาวินิจฉัย พระเถระ 1 รูป ยืนบนแท่นเล็กสูง 50 เซนติเมตร อ่านคำประกาศเทวตาเป็นภาษาเขมรและบาลี ประเคนจันทน์พระสงฆ์ ซึ่ง เจริญพระปริตรตั้งแต่เย็น เวลา 17 นาฬิกา พระสงฆ์เจริญพระปริตรเหมือนวันที่ 1 แต่พระกรุณาเป็นเจ้าชีวิตเหนือหัว ไม่ได้เสด็จพระราชดำเนินออก เวลา 21 นาฬิกา กลางคืน พระกรุณาเป็นเจ้าชีวิตเหนือหัวเสด็จพระราชดำเนินออก สมเด็จพระมหากษัตริยานี (สมเด็จพระราชินี) เสด็จพระราชดำเนินออกประทับในพระที่นั่งทักษิณ พระเถระ 1 รูป ยืนบนแท่นเล็ก อ่านคำประกาศเทวตา พระสงฆ์ 4 รูปสวดพระธรรมจักร พระสงฆ์ 4 รูปสวดมหาสมย สวดภาณยักษ์ จนสว่าง ก่อนสวดธรรม วิปัสสิ พระสงฆ์หยุดครั้งหนึ่ง พระกรุณาเป็นเจ้าเหนือชีวิตและสมเด็จพระมหากษัตริยานี ทรงพระราชทานด้ายดิบ กระบองเพชร อภิสมร แก่พระราชวงศานุวงศ์ และผู้เข้าร่วมพิธีทุกคน

วันที่ 4 แรม 15 ค่ำ เวลา 9 โมงเช้า พระกรุณาเป็นเจ้าชีวิตเหนือหัว สรงพระสุคนธาวารีพระพุทธรูป ในพระบรมราชวัง เวลา 10 โมงเช้า เสด็จพระราชดำเนินออกประเคนจันทน์พระสงฆ์ เสด็จพระราชดำเนินดับเทียน ชัยร่วมกับสมเด็จพระมหาสมณเจ้าธิเบตสังฆนายก เวลา 17 นาฬิกาบ่าย พระเถระ 2 รูป นิมนต์ประพรมน้ำพระพุทธรูป ในพระบรมราชวัง สิ้นพระราชพิธีตรุษสงกรานต์แต่เพียงนี้

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อศึกษาเปรียบเทียบแบบแผนการประกอบพระราชพิธีตรุษของไทยและตรุษสงกรานต์ของกัมพูชา ผลการวิจัยพบว่า การเปรียบเทียบแบบแผนการประกอบพระราชพิธีตรุษของไทยและตรุษสงกรานต์ของกัมพูชาสามารถแบ่งออกได้ 2 ประการ คือ สิ่งของเครื่องใช้ในพระราชพิธีและพิธีการประกอบพระราชพิธี ดังผลการศึกษาต่อไปนี้

1. สิ่งของเครื่องใช้ในพระราชพิธี เป็นสิ่งของหลักที่ใช้ในการประกอบพระราชพิธี ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 การเปรียบเทียบสิ่งของเครื่องใช้ในพระราชพิธี

สิ่งของเครื่องใช้	การเปรียบเทียบสิ่งของเครื่องใช้ในพระราชพิธี	
	พระราชพิธีตรุษของไทย	พระราชพิธีตรุษสงกรานต์ของกัมพูชา
โรงพระราชพิธี	นอกพระราชวังและในท้องพระโรง	นอกพระราชวังและในท้องพระโรง
เทียนชัย	ทรงจุดใช้ตลอดพระราชพิธี	ทรงจุดใช้ตลอดพระราชพิธี
แท่นพระราชพิธี	วางพระพุทธรูปประธาน เครื่องพระแสงสรรพศาสตราวุธ พระมาลาธงชัย เครื่องสูงต่าง ๆ สายมงคลสูตร มงคลจักร พิสมร กระบองเพชร และกระโจมเทียนชัย	วางพระพุทธรูปประธาน ด้ายมงคล สายอภิสมร และกระบองเพชร
มงคลสูตร (สายสิญจน์)	สำหรับโยงเข้าในพระราชวัง พระตำหนัก แท่นพระเจ้าแผ่นดิน กระโจมเทียนชัย และทุกแท่นเตียงมณฑลประกอบพระราชพิธี	โยงล้อมกำแพงพระราชวัง โรงพระราชพิธี ทั้ง 5 ซุ้มเทียนชัย และทุกแท่นเตียงมณฑลประกอบพระราชพิธี
ด้ายมงคลต่าง ๆ	ทรงสวมพระเศียรและทรงคล้อง และแจกทั้งฝ่ายหน้าฝ่ายในข้าราชการในงานพิธีเพื่อป้องกันภัยอันตราย	ทรงสวมพระเศียรและทรงคล้อง และแจกผู้เข้าร่วมพิธีทุกคนสำหรับป้องกันผีปีศาจ
กระบองเพชร	ทรงถือและแจกทั้งฝ่ายหน้าฝ่ายในข้าราชการในงานพิธีเพื่อขับไล่ป้องกันอมนุษย์ผีภัยปีศาจ	ทรงถือและแจกทั้งฝ่ายหน้าฝ่ายในข้าราชการในงานพิธีเพื่อขับไล่ภัยปีศาจให้หนีหายไป
กระบอกปืนใหญ่น้อย	ขับไล่ป้องกันอมนุษย์ผีภัยปีศาจ	-

จากตารางจะเห็นได้ว่า สิ่งของเครื่องใช้ในพระราชพิธีที่ใช้ในพระราชพิธีตรุษของไทยและตรุษสงกรานต์ของกัมพูชา ที่เป็นสิ่งของหลักการประกอบพระราชพิธีมีความสอดคล้องกันทั้งโรงพระราชพิธี แท่นชัย แท่นพระราชพิธี มงคลสูตร (สายสิญจน์) ด้ายมงคลต่าง ๆ และกระบองเพชร ส่วนที่จะมีความแตกต่างกันจะเป็นรายละเอียดย่อยของรายการอุปกรณ์ที่จะวางบนแท่นพระราชพิธี โดยที่พระราชพิธีตรุษของไทยจะมีการวางเครื่องพระแสงสรรพศาสตราวุธ พระมาลาธงชัย เครื่องสูงต่าง ๆ รวมถึงกระโจมเทียนชัย แต่ของทางกัมพูชาซุ้มเทียนชัยจะวางไว้บนพื้นแยกต่างหากกัน และยังไม่มีการกล่าวถึงกระบอกปืนใหญ่น้อยเพื่อยิงขับไล่สิ่งชั่วร้ายให้หนีหายไป

2. พิธีการประกอบพระราชพิธี พิธีการประกอบพระราชพิธีตรุษของไทยและพระราชพิธีตรุษสงกรานต์ของกัมพูชา พบว่า มีความเหมือนและความแตกต่างกันในบางประการ ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 การเปรียบเทียบพิธีการประกอบพระราชพิธี

การประกอบพระราชพิธี	การเปรียบเทียบพิธีการประกอบพระราชพิธี	
	พระราชพิธีตรุษของไทย	พระราชพิธีตรุษสงกรานต์ของกัมพูชา
ช่วงวันประกอบพระราชพิธี	วันแรม 11 - 15 ค่ำ เดือน 4	วันแรม 12 - 15 ค่ำ เดือนผลศุน (เดือน 4)
ผู้นำการประกอบพระราชพิธี	พระสังฆราช พระสงฆ์ราชาคณะ	พระสังฆราช พระสงฆ์ราชาคณะ

ตารางที่ 2 การเปรียบเทียบพิธีการประกอบพระราชพิธี (ต่อ)

การประกอบพระราชพิธี	การเปรียบเทียบพิธีการประกอบพระราชพิธี	
	พระราชพิธีตรุษของไทย	พระราชพิธีตรุษสงกรานต์ของกัมพูชา
การจุด - ดับเทียนชัย	พระเจ้าแผ่นดินเป็นประธานทรงจุดและทรงดับร่วมกันสมเด็จพระสังฆราช	พระเจ้าแผ่นดินเป็นประธานทรงจุดและทรงดับร่วมกันสมเด็จพระสังฆราช
บทสวด	วันอื่น พระสงฆ์สวดรัตนสูตร สวดมนต์มงคล การ สวดภาณวารตลอดกลางวันกลางคืน (ภาณสาม) วันแรม 14 ค่ำ สวดอาณานาฎิสูต (ภาณยักษ)	วันอื่น พระสงฆ์เจริญพระปริตร สวดพระธรรมจักร สวดมหาสมัย สวดภาณวารตลอดกลางวัน กลางคืน (ภาณสาม) วันแรม 14 ค่ำ สวด อาณานาฎิสูต (ภาณยักษ)
คำประกาศเทวดา	เป็นภาษาไทยและสิ่งหลั่นสกฤต ประกาศเวลาเช้าและเวลาเย็น ในวันแรม 14 ค่ำ เพื่ออัญเชิญท้าวมาราชทั้งสี่สิ่งศักดิ์สิทธิ์ เทวดา สัมมาทิฐิให้นำซึ่งความสวัสดิมงคลแก่พระเจ้าแผ่นดินและประชากรราษฎร์ในพระราชอาณาจักร และขับไล่เทวดามัจฉาทิฐิให้เร่ง ถอยหนีออกไปจากราชอาณาจักร	เป็นภาษาเขมรและบาลี ประกาศเวลาเช้าและเวลาเย็น ในวันแรม 14 ค่ำ เพื่ออัญเชิญท้าว มาราชทั้งสี่สิ่งศักดิ์สิทธิ์ เทวดาสัมมาทิฐิให้นำซึ่งความสวัสดิมงคลแก่พระเจ้าแผ่นดินและประชากรราษฎร์ในพระราชอาณาจักร และ ขับไล่เทวดามัจฉาทิฐิให้เร่งถอยหนีออกไปจากราชอาณาจักร
วิธีการขับไล่ป้องกันอมนุษย์	สวมและคล้องด้ายสายมงคลสูตร มงคลจักร	สวมและคล้องด้ายมงคล สายอภิสมร
ผียักษ์ปีศาจสิ่งชั่วร้าย	พิสมร กระบองเพชร และการตีระฆังยิงปืนน้อยใหญ่	และกระบองเพชร

จากตารางจะเห็นได้ว่า พิธีการประกอบพระราชพิธีตรุษของไทยและตรุษสงกรานต์ของกัมพูชามีความสอดคล้องกัน คือ เป็นการประกอบพระราชพิธีในเดือน 4 เป็นตรุษสิ้นปี พระเจ้าแผ่นดินทรงเป็นประธานในพิธีและทรงจุดเทียนชัยตามฤกษ์มงคลเพื่อเริ่มต้นประกอบพระราชพิธี โดยมีพระสังฆราชและพระภิกษุสงฆ์เป็นผู้นำการประกอบพระราชพิธีและเจริญบทสวด ในวันแรม 14 ค่ำ เดือน 4 คำประกาศเทวดาเวลาเช้าและเย็นมีเนื้อหา กล่าวเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์เพื่อความเป็นสวัสดิมงคล การสวดบทอาณานาฎิสูต (ภาณยักษ) พระเจ้าแผ่นดินทรงถือกระบองเพชร สายมงคลต่าง ๆ รวมถึงแจกผู้เข้าร่วมพิธีทุกคนด้วยระหว่างสวดภาณยักษ การยิงปืนน้อยใหญ่เป็นอาณัติสัญญาณเพื่อขับไล่สิ่งชั่วร้ายอมนุษย์ผียักษ์ปีศาจจนกระทั่งรุ่งเช้า ส่วนข้อแตกต่างกันที่พบ คือ ขั้นตอนของการอ่านคำประกาศเทวดาที่พระราชอาณาเขตของไทยยืนอยู่บนผ้าขาวที่ปูไว้ ส่วนพระเถระของทางกัมพูชายืนอยู่บนแท่นเล็ก คำประกาศเทวดาเวลาเช้าและเย็นของทั้งสองประเทศต่างกันตรงภาษาและการออกพระนามพระเจ้าแผ่นดินนามชื่อเมืองในอาณาจักรของประเทศไทยและประเทศกัมพูชาในช่วงเวลานั้น อีกข้อหนึ่ง คือ ทางกัมพูชาไม่มีขั้นตอนของการยิงปืนสัญญาณขับไล่สิ่งชั่วร้ายของการประกอบพระราชพิธีในปัจจุบัน

อภิปรายผล

การประกอบพระราชพิธีขององค์พระมหากษัตริย์ถือได้ว่าเป็นพระราชกรณียกิจสำคัญประการหนึ่งมีวัตถุประสงค์ตามความเชื่อที่ว่า เพื่อความเป็นสวัสดิมงคลแก่พระเจ้าแผ่นดิน พระบรมวงศานุวงศ์ข้าราชการทุกฝ่ายตลอดจนราษฎรและราชอาณาจักร โดยพระราชพิธีตรุษนี้มีความสำคัญ เพราะมีพิธีการสวดมนต์และยิงปืนน้อยใหญ่เพื่อป้องกันขับไล่ภูตผีปีศาจจอมมนุษย์และเทวดาที่มีมิฉฉาให้รับหนีออกไปจากบ้านเมือง งานวิจัยชิ้นนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาพระราชพิธีตรุษของไทยและตรุษสงกรานต์ของกัมพูชา จากผลการวิจัย สามารถนำมาอภิปรายผล ได้ดังนี้

ความเป็นมาของพระราชพิธีตรุษของไทยและตรุษสงกรานต์ของกัมพูชา พบว่า พระราชพิธีตรุษของไทยเดิมเป็นพิธีทางไสยศาสตร์ของพวกอินเดียฝ่ายใต้ชาวลังกาที่เชื่อถือความเป็นสวัสดิมงคลขับไล่สิ่งชั่วร้ายของพิธีตรุษแต่ได้เปลี่ยนให้มาเป็นแบบคติทางพระพุทธศาสนาตามศาสนาที่ตนเองนับถือ ส่วนที่พิธีตรุษเข้ามาในประเทศไทยโดยพระสงฆ์ไทยที่ได้ไปนำความรู้และตำราพิธีตรุษมาจากลังกาสมาชิยมุขยาพระเจ้าบรมโกศที่ได้ส่งสมณทูตไปลังกาโดยการเปลี่ยนพระราชพิธีที่กระทำในเดือน 4 ที่เรียกว่า สัมพัจฉรฉินท์ จากกฎมนเฑียรบาลรัชกาลสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ (พ.ศ. 1991 - 2031) ที่เป็นพิธีพราหมณ์ให้มาเป็นพิธีตรุษทางพระพุทธศาสนา พระเจ้าแผ่นดินประกอบสืบต่อกันมา พอมาถึงสมัยรัตนโกสินทร์มีการปรับเปลี่ยนรายละเอียดการประกอบพระราชพิธี ดังในสมัยรัชกาลที่ 1 ที่ทรงชำระและรื้อฟื้นการประกอบพระราชพิธีตรุษขึ้นมาใหม่ รัชกาลที่ 4 มีการปรับเปลี่ยนขั้นตอนและแก้ไขคำประกาศเทวดาให้เป็นภาษาไทยมากขึ้น สมัยต่อมาความเชื่อถือผีสงน้อยลงก็ลดรายการพิธีตรุษลงโดยลำดับจนยกเลิกเด็ดขาดไป (กรมศิลปากร, 2545) เช่นเดียวกับพระราชพิธีสัมพัจฉรฉินท์ของไทยพระเจ้าแผ่นดินทรงกระทำสืบต่อกันมานับรวมแล้วกว่า 150 ปี เพิ่งเลิกเมื่อ พ.ศ. 2480 (สมเด็จพระยาบรมราชานุภาพ, 2514) ส่วนพระราชพิธีตรุษสงกรานต์ของกัมพูชา มีหลักฐานแรกเริ่มปรากฏในพงศาวดารละแวก ฉบับแปล จ.ศ. 1170 กล่าวถึงพระราชพิธีในเดือนสี่ (ผลคุณ) ในรัชกาลสมเด็จพระศรีสุริเยพรรณ (พ.ศ. 2144 - 2162) ส่วนแรกเป็นพิธีฝ่ายไสยศาสตร์โดยพราหมณ์ผู้กระทำพิธี ส่วนพระราชพิธีทางพระพุทธมีพระพุทธรูปเป็นประธาน ส่วนพระราชพิธีตรุษสงกรานต์ของกัมพูชาในปัจจุบันที่ปฏิบัติสืบต่อจากรัชกาลสมเด็จพระนเรศวรมหาราช (พระองค์ด้วง) (พ.ศ. 2390 - 2403) จากผลการวิจัยที่กล่าวมาแสดงถึงความสอดคล้องทางด้านความเชื่อของพระราชพิธีของทั้งสองประเทศ คือ เป็นพระราชพิธีที่ทรงกระทำเพื่อขับไล่สิ่งชั่วร้ายสิ่งไม่เป็นมงคลผีปีศาจยักษ์ในปี่เก่าให้หมดสิ้นไป เกิดความเป็นสิริมงคลมหาประเสริฐความผาสุกกับสถาบัน บ้านเมืองอาณาจักรประชาราษฎร์ในรัชกาล สอดคล้องกับงานวิจัยของ ดวงกมล ธงชมเชย ที่สรุปว่า การกล่าวอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ลงมาในพิธีกรรมทั้งสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในศาสนาพุทธ ศาสนาพราหมณ์ลงมาปกป้องคุ้มครองและให้พรเพื่อความเป็นสิริมงคลต่อองค์พระมหากษัตริย์ บ้านเมืองและผู้เข้าร่วมพิธีทุกคน (ดวงกมล ธงชมเชย, 2563) ประเด็นด้านที่มาของพระราชพิธีตรุษของราชสำนักทั้งสอง ก็มีความสอดคล้องกันจากเดิมที่เป็นพิธีทางไสยศาสตร์ประกอบพิธีโดยพราหมณ์ แล้วเปลี่ยนมาเป็นพิธีทางพระพุทธศาสนาที่มีพระภิกษุสงฆ์สวดอาถรรพณ์วิสูตรจนกระทั่งรุ่งเช้าส่วนพระเจ้าแผ่นดินและผู้เข้าร่วมพิธีทุกคนยังคงถือกระบองเพชร สายมงคลต่าง ๆ ขณะที่พระกำลังสวด

แบบแผนการประกอบพระราชพิธีตรุษของไทยและพระราชพิธีตรุษสงกรานต์ของกัมพูชา เป็นพิธีสวดมนต์ขับไล่สิ่งชั่วร้ายผีปีศาจยักษ์ในปี่เก่าให้สิ้นไป สะเดาะเคราะห์รับเทวดาปีใหม่เข้ามาเจริญสิริสวัสดิ์ชัยมงคลมหาประเสริฐแก่พระราชบัลลังก์ ประชาชนราษฎรและตลอดพระราชอาณาจักร การประกอบพระราชพิธีตรุษของไทยจัดขึ้นในเดือน 4 วันแรม 11 - 15 ค่ำ ช่วงใกล้สิ้นปี นอกพระราชวังและในท้องพระโรงพระราชวัง ในวันที่ 1 วันแรม 11 ค่ำ พระสังฆราช

เจริญเทียนชัยเข้ากระโจมพิธี แล้วเริ่มพิธีตั้งน้ำวงด้ายมงคลสูตร (สายสิญจน์) พระสงฆ์สวดมนต์มงคลการ วันแรม 12 ค่ำ เจ้าแผ่นดินทรงจุดเทียนชัยฤกษ์เริ่มพิธี พระสงฆ์สวดมนต์มงคลการและถวายพรพระเจ้าแผ่นดิน วันแรม 13 ค่ำ พระสงฆ์สวดมนต์มงคลการตลอดทั้งกลางวันกลางคืน วันแรม 14 ค่ำ พระราชาคณะ อ่านคำประกาศเทวดาเวลาเช้า เป็นภาษาไทยและสิงหลสันสกฤต พระสงฆ์สวดมงคลปริตร บ่าย 5 โมง ให้สังฆการี 2 คน ที่แต่งตัวต่างเทวดา มานั่งอยู่หน้าโรงราชพิธี พระราชาคณะยืนเหนืออาสนผ้าขาว 1 ผืนปูไว้ อ่านคำประกาศเทวดาเวลาเย็น พระสงฆ์ สวดพระธรรมจักรและพระมหาสมัยจบแล้วจึงสวดพระอาณานัญชัยสูตรภาณยักษ์ ถวายกระบองเพชรใบตาล พิศมร สายมงคล แก่พระเจ้าแผ่นดิน พระราชวงศานุวงศ์และผู้เข้าร่วมพิธีทุกคน ยิงปืนใหญ่น้อยและปืนสนาม เป็นอาณัติสัญญาณเพื่อขับไล่ภูตผีปีศาจออกจากพระนครจนกระทั่งรุ่งเช้า วันสุดท้าย วันแรม 15 ค่ำ เวลาใกล้รุ่ง พระเจ้าแผ่นดินเสด็จพร้อมด้วยพระสังฆราช ทรงสวดพระคาถาดับเทียนชัย พระสังฆราชกับพระสงฆ์ทั้งปวง ถวายพระพรพระเจ้าแผ่นดินแล้วรับพระราชทานฉันทน์ (กรมศิลปากร, 2548) ส่วนการประกอบพระราชพิธีตรุษ ของราชสำนักกัมพูชา ในวันแรม 12 - 15 ค่ำ เดือนผลคุณ (เดือน 4) นอกพระราชวังและในท้องพระโรงพระราชวัง ในวันที่ 1 แรม 11 ค่ำ พระกรุณาเป็นเจ้าชีวิตเหนือหัวเสด็จทรงจุดเทียนชัยร่วมกับสมเด็จพระมหาสมณเจ้าธิติสังฆนายก พระสงฆ์เจริญพระปริตร วันแรม 13 ค่ำ พระสงฆ์เจริญพระปริตร วันแรม 14 ค่ำ พระเถระ 1 รูป ยืนบนแท่นเล็ก อ่านคำประกาศเทวดาเป็นภาษาเขมรและบาลี พระสงฆ์เจริญพระปริตร เวลา 21 นาฬิกา พระกรุณาเป็นเจ้าชีวิตเหนือหัวและสมเด็จพระมหากษัตริยานี (สมเด็จพระราชินี) เสด็จพระราชดำเนิน พระเถระ 1 รูป ยืนบนแท่นเล็ก อ่านคำประกาศเทวดา พระสงฆ์สวดพระธรรมจักร สวดมหาสมัย สวดภาณยักษ์จนสว่าง พระกรุณาเป็นเจ้าเหนือชีวิต และสมเด็จพระมหากษัตริยานีทรงพระราชทานด้ายดิบ กระบองเพชร อภิสมร แก่พระราชวงศานุวงศ์และผู้เข้าร่วม พิธีทุกคน วันแรม 15 ค่ำ พระกรุณาเป็นเจ้าชีวิตเหนือหัว ทรงพระสุคนธาวารีพระพุทธรูปในพระบรมราชวัง ประเคน จัณฑ์พระสงฆ์ เสด็จพระราชดำเนินดับเทียนชัยร่วมกับสมเด็จพระมหาสมณเจ้าธิติสังฆนายก เวลา 17 นาฬิกา นิมนต์ ประพรมน้ำพระพุทธรูปในพระบรมราชวัง ผลการวิจัยแสดงได้ว่า แบบแผนพิธีการประกอบพระราชพิธีตรุษของ ราชสำนักทั้งสองมีความใกล้เคียงกัน สืบเนื่องมาจากพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ของประเทศทั้งสองที่เป็นเพื่อนบ้านกัน มีพรมแดนติดต่อกันเป็นระยะทางยาว ส่วนความสัมพันธ์ทางด้านศาสนา สันนิษฐานว่ามีการรับศาสนาพราหมณ์ ฮินดูเป็นศาสนาแรกแล้วมาเป็นพระพุทธศาสนาแบบเถรวาทในปัจจุบันใกล้เคียงกับประเทศไทย และอิทธิพลของ พระพุทธศาสนาแบบเถรวาทจากลังกาที่เข้ามามีบทบาทในการวางระเบียบแบบแผนของรัฐและจารีตประเพณีหลวง ของทั้งสองราชสำนักที่คล้ายกันมากตามแนวคิดของ หลักการแพร่กระจายของวัฒนธรรม (Culture Diffusion) ที่กล่าวว่า วัฒนธรรมของสังคมหนึ่ง ๆ สามารถจะแพร่กระจายไปยังสังคมอื่น ๆ หรือแหล่งอื่น ๆ ได้ เพราะแก่นของ วัฒนธรรม คือ ความรู้สึกนึกคิดและพฤติกรรม มีปัจจัยที่อำนวยให้วัฒนธรรมแพร่กระจายหลายปัจจัยหนึ่งในนั้น คือ ปัจจัยด้านความเชื่อทางศาสนา การยอมรับนับถือศาสนาอื่นมาเป็นหลักปฏิบัติทำให้มีการแพร่กระจายวัฒนธรรม ที่มีลักษณะยั่งยืน (อัจฉรา ภาณุรัตน์, 2549) ความสัมพันธ์พระพุทธศาสนาไทยและกัมพูชามีมาแล้วช้านาน ตามที่ Jumsai, M. ได้กล่าวไว้ในสมัยรัชกาลที่ 3 พระองค์ด้วง ในขณะที่ทรงประทับในสยามได้ทรงบวชเรียนในกรุงเทพฯ ทรงมีความเลื่อมใสอย่างมากในคณะธรรมยุติกนิกาย ภายหลังออกผนวช ทรงได้เป็นพระมหากษัตริย์ประจำกรุงอุดงค์ ทรงผนวชพระราชบุตรและพระอนุชาในสำนักพระพุทธศาสนา สมัยดังกล่าวนี้ได้ว่าพระพุทธศาสนาเจริญมากที่สุด (Jumsai, M., 1987) และสอดคล้องกับการศึกษาของ ศานติ ภักดีคำ กล่าวว่า พระพุทธศาสนาของไทยสมัย

กรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นมีความสัมพันธ์กับกัมพูชาสมัยอยุธยา ที่ใกล้ชิดกันมากยุคหนึ่ง โดยเมื่อสมเด็จพระศรีสุริเยศจักรามาศ (พระองค์ด้วง) ขึ้นครองราชย์ ณ กรุงอยุธยาแล้ว มีพระราชสาสน์มาของพระราชทานพระไตรปิฎก และคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาอื่น ๆ และขอพระสงฆ์คณะธรรมยุติกนิกายไปเผยแผ่พระศาสนายังกรุงอยุธยาในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (ศานติ ภักดีคำ, 2555) และยังสอดคล้องกับ เบญจวรรณ นาราสัจจ์ ที่กล่าวว่า ทั้งสองประเทศมีความสัมพันธ์กันทางด้านวัฒนธรรม ภาษา ศาสนา รวมถึงการแลกเปลี่ยนกันทางวัฒนธรรมระหว่างกัน จึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ทั้งสองประเทศมีความใกล้ชิดกันทางด้านวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี (เบญจวรรณ นาราสัจจ์, 2552) ส่วนความสัมพันธ์ด้านประวัติศาสตร์ตั้งแต่สมัยสุโขทัย ต่อมาสมัยอยุธยาปรากฏหลักฐานในราชพงศาวดารกรุงกัมพูชาว่า เมื่อ พ.ศ. 2136 สมเด็จพระนเรศวรมหาราชเสด็จไปตีเมืองละแวกในครั้งนี้ได้สมเด็จพระศรีสุริโยพรรณซึ่งเป็นพระอนุชาของนักพระสถิตาพระยาละแวกและพระญาติวงศ์ไปยังกรุงศรีอยุธยา (กรมศิลปากร, 2481) สอดคล้องกับหลักฐานที่กล่าวถึงพระราชพิธีตรุษสงกรานต์ปรากฏในพงศาวดารละแวก ฉบับแปล จ.ศ. 1170 กล่าวถึงพระราชพิธีท้าวทศมาส หรือพระราชพิธีสิบสองเดือนกรุงกัมพูชา ในรัชกาลสมเด็จพระศรีสุริโยพรรณ (พ.ศ. 2144 - 2162) ได้กลับไปครองราชย์ที่เกาะสลาเกตมีการประกอบพระราชพิธีตรุษสิ้นปีเดือน 4 เป็นพระราชพิธีฝ่ายไสยศาสตร์ เจ้าพนักงานพราหมณ์กระทำพิธีบวงสรวงบูชา จุดเทียนประทัดขับไล่แม่มด ส่วนพระราชพิธีพุทธศาสน์นิมนต์พระราชาคณะมีพระพุทธรูปเป็นประธานและสวดมนต์ตลอดพิธี ต่อมาในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลสมเด็จพระศรีสุริเยศจักรามาศ (พระองค์ด้วง) (พ.ศ. 2391 - 2404) ได้เคยเข้ามาประทับอยู่ในกรุงเทพเมื่อ พ.ศ. 2359 แล้วได้กลับไปขึ้นครองราชย์เป็นกษัตริย์กัมพูชา ทรงรื้อฟื้นการจัดพระราชพิธีทั้ง 12 โดยในเดือน 4 ทรงให้ทำพระราชพิธีตรุษ จุดเทียนชัยและนิมนต์พระสงฆ์มาสวดภาณยักษ์ไล่ยักษ์ผีปีศาจปีเก่า ถือเป็นธรรมเนียมการจัดพระราชพิธีตรุษสงกรานต์เรื่อยมาจนถึงรัชกาลปัจจุบัน จึงสันนิษฐานได้ว่าอาจเป็นสาเหตุที่ทำให้การประกอบพระราชพิธีตรุษของไทยและพระราชพิธีตรุษสงกรานต์ของกัมพูชามีความใกล้เคียงกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ บุรยา ศราภยวานิช กล่าวว่า เครื่องประกอบพระราชอิสริยยศบางประเภทในพระราชพิธีบรมราชาภิเษกของราชอาณาจักรกัมพูชามีความเหมือนกับเครื่องประกอบของประเทศไทยอย่างมาก ถ้าหากพิจารณาถึงความเชื่อมโยงทางประเพณีวัฒนธรรมของทั้ง 2 ประเทศ มีการรับและส่งอิทธิพลระหว่างกันโดยในช่วงที่รับไปจากประเทศไทย เนื่องจากราชอาณาจักรกัมพูชาได้ตกเป็นประเทศราชของไทยและพระมหากษัตริย์ได้ทรงอุปการะเจ้านายของราชอาณาจักรกัมพูชา และได้พระราชทานเครื่องประกอบพระอิสริยยศให้กับราชอาณาจักรกัมพูชาจึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่เหมือนกับของไทย (บุรยา ศราภยวานิช, 2556)

การเปรียบเทียบแบบแผนการประกอบพระราชพิธีตรุษของไทยและตรุษสงกรานต์ของกัมพูชา พบว่าการประกอบพระราชพิธีตรุษของราชสำนักทั้งสองมีทั้งความสอดคล้องและแตกต่างกัน ด้านสิ่งของเครื่องใช้ในพิธีทั้งโรงพระราชพิธี เทียนชัย แท่นพระราชพิธี มงคลสูตร (สายสิญจน์) ด้ายมงคลต่าง ๆ และกระบองเพชร มีความสอดคล้องกัน จุดที่แตกต่างกัน คือ พระราชพิธีตรุษของไทยจะมีการวางเครื่องพระแสงสรรพศาสตราวุธ พระมาลาธงชัย เครื่องสูงต่าง ๆ รวมถึงกระโจมเทียนชัย แต่ของทางกัมพูชาข้ามเทียนชัยจะวางไว้บนพื้นแยกต่างหากกัน และยังไม่มีการกล่าวถึงกระบอกปืนใหญ่น้อย ด้านพิธีการประกอบพระราชพิธี มีความสอดคล้องกัน คือ เป็นการประกอบพระราชพิธีในเดือน 4 เป็นตรุษสิ้นปี พระเจ้าแผ่นดินทรงเป็นประธานในพิธีและทรงจุดเทียนชัยตามฤกษ์มงคลเพื่อเริ่มต้นประกอบพระราชพิธี โดยมีพระสังฆราชและพระภิกษุสงฆ์เป็นผู้นำการประกอบพระราชพิธีและเจริญพุทธสวด

ในวันแรม 14 ค่ำ เดือน 4 คำประกาศเทวดาเวลาเช้าและเย็นมีเนื้อหากล่าวเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์เพื่อความเป็นสวัสดิมงคล การสวดบทอาถรรพ์วิสูตร (ภณยักษ์) พระเจ้าแผ่นดินทรงถือพระบองเพชร สายมงคตต่าง ๆ รวมถึงแจกผู้เข้าร่วม พิธีทุกคนด้วยระหว่างสวดภณยักษ์ การยิงปืนน้อยใหญ่เป็นอาณัติสัญญาณเพื่อขับไล่สิ่งชั่วร้ายอมนุษย์ผีพิษปีศาจ จนกระทั่งรุ่งเช้า ส่วนข้อแตกต่างกันที่พบ คือ ขั้นตอนของการอ่านคำประกาศเทวดาที่พระราชอาณาเขตของไทยยืนอยู่บนผ้าขาวที่ปูไว้ ส่วนพระเถระของทางกัมพูชายืนอยู่บนแท่นเล็ก คำประกาศเทวดาเวลาเช้าและเย็นของทั้งสองประเทศ ต่างกันตรงภาษาและการออกพระนามพระเจ้าแผ่นดิน นามชื่อเมืองในอาณาเขตของประเทศไทยและประเทศกัมพูชา ในช่วงเวลานั้น อีกข้อหนึ่ง คือ ทางกัมพูชาไม่มีขั้นตอนของการยิงปืนสัญญาณขับไล่สิ่งชั่วร้ายของการประกอบพระราชพิธีในปัจจุบัน หากพิจารณาจากหนังสือนิราศนครวัด พระนิพนธ์สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ บันทึกว่าในเดือน 4 รัชกาลสมเด็จพระศรีสุริยวงศ์ มีพระราชพิธีตรุษ มีการสวดมนต์เลี้ยงพระและยิงปืนอาถรรพ์เหมือนในกรุงเทพฯ (สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ, 2503) อาจสันนิษฐานได้ว่าเป็นการปรับเปลี่ยนไปให้สอดคล้องกับบริบทสังคมและยุคสมัยของบ้านเมืองในปัจจุบัน สอดคล้องกับ ศานติ ภัคดีคำ กล่าวในบทนำว่า พระราชพิธีสิบสองเดือนของกัมพูชามีวิวัฒนาการมาหลายยุคหลายสมัย บางพระราชพิธีที่เคยจัดขึ้นครั้งต่อมา ไม่เหมาะสมแก่กาลสมัยก็มีการยกเลิกไป หรือเพิ่มแทรกเข้ามาใหม่ หรือเปลี่ยนแปลงความเชื่อทางศาสนา หรือเมื่อไม่เข้าใจในวัตถุประสงค์ประโยชน์ของพระราชพิธีพราหมณ์บางอย่างก็ยกเลิกไป พิธีกรรมเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต ที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการโดยตั้งอยู่บนความเชื่อต่าง ๆ เมื่อความเชื่อปรับเปลี่ยนไป พิธีกรรมบางอย่างแม้จะดูเหมือนว่าหายไป แต่แท้ที่จริงแล้วกลับสอดแทรกอยู่ในพิธีกรรมตามความเชื่อใหม่ ๆ ได้อย่างกลมกลืน (ศานติ ภัคดีคำ, 2550) รวมถึงพระราชพิธีตรุษของไทยที่ไม่ได้ประกอบพิธีนี้แล้วแต่ได้มีการปรับเปลี่ยนไปเป็นส่วนหนึ่งของพระราชพิธีตรุษสงกรานต์

สรุปและข้อเสนอแนะ

งานวิจัยเรื่อง พระราชพิธีตรุษของไทยและตรุษสงกรานต์ของกัมพูชา ได้ผลสรุปสำคัญ ดังนี้ พระราชพิธีตรุษสิ้นปีเกิดจากความเชื่อในการขับไล่สิ่งชั่วร้ายของปีเก่าและความเป็นสวัสดิสิริมงคลแก่องค์กษัตริย์ ประชาชน และราชอาณาจักรในรัชกาล พิธีตรุษของไทยได้รับแบบอย่างพิธีทางไสยศาสตร์ของอินเดียฝ่ายใต้พวกลังกา ตั้งแต่สมัยอยุธยาพระเจ้าบรมโกศ จากสมณทูตที่ส่งไปลังกาแล้วเปลี่ยนมาเป็นคติทางพระพุทธศาสนา โดยเป็นพระราชพิธีที่กระทำในเดือน 4 ที่เรียกว่า สัมพัจฉรฉินท์ ส่วนพระราชพิธีตรุษสงกรานต์ของกัมพูชาในพระราชพิธีทวาทศมาส ตั้งแต่รัชกาลสมเด็จพระศรีสุริโยพรรณและต่อมาในรัชกาลสมเด็จพระนโรดมสีหนุวงศ์ (พระองค์ด้วง) เป็นงานขับไล่ยักษ์ผีปีศาจและพระเคราะห์ในวันปีใหม่เช่นกัน แบบแผนของการประกอบพระราชพิธีตรุษของไทยและพระราชพิธีตรุษสงกรานต์ของกัมพูชา คือ มีการประกอบพิธีไล่สิ่งชั่วร้าย ช่วงวันแรม 11 - 15 ค่ำ เดือน 4 จัดพิธีในโรงพระราชพิธีในพระราชวัง พระเจ้าแผ่นดินทรงจุดเทียนชัยเป็นฤกษ์เริ่ม นิมนต์พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ตลอดในวันแรม 14 ค่ำ มีการอ่านคำประกาศเทวดาเวลาเช้าและเย็น พระสงฆ์สวดอาถรรพ์วิสูตร (ภณยักษ์) ทรงถือพระบองเพชรใบตาล พิศมร สายมงคตต่าง ๆ เพื่อเข้าร่วมอยู่ในพิธีและป้องกันสิ่งชั่วร้าย พร้อมกับยิงปืนในและนอกพระราชวัง เป็นสัญญาณเพื่อขับไล่ยักษ์ภูติผีปีศาจสิ่งอัปมงคลออกจากราชอาณาจักรจนถึงรุ่งเช้า การเปรียบเทียบแบบแผนการประกอบพระราชพิธีตรุษของราชสำนักทั้งสอง พบว่า มีความสอดคล้องใกล้เคียงกันเป็นส่วนใหญ่

ส่วนความแตกต่างที่พบจากสิ่งของเครื่องใช้ที่วางบนแท่นพิธี จุดตั้งกระโจมเทียนชัยและทางกัมพูชาไม่ได้มีการบอกถึงกระบอกปืนที่ใช้ในการยิงขัปล่สิ่งชั่วร้ายเพราะไม่มีขั้นตอนนี้ของการประกอบพระราชพิธีในปัจจุบันแล้ว ขั้นตอนของการอ่านคำประกาศเทวดาที่พระราชอาณาของไทยยืนอยู่บนผ้าขาวที่ปูไว้ ส่วนพระเถระของทางกัมพูชาขึ้นอยู่กับแท่นเล็ก คำประกาศเทวดาเวลาเช้าและเย็นของทั้งสองประเทศต่างกันตรงภาษาและการออกพระนามพระเจ้าแผ่นดิน นามชื่อเมืองในอาณาเขตของประเทศไทยและประเทศกัมพูชาในช่วงเวลานั้น ดังนั้น จากความใกล้เคียงกันของแบบแผนการประกอบพระราชพิธีตรุษของราชสำนักทั้งสอง แสดงให้เห็นถึงมรดกวัฒนธรรมร่วมของภูมิภาค เพื่อให้เห็นว่าพิธีตรุษไม่ใช่เป็นเรื่องของไทยหรือกัมพูชาฝ่ายเดียว แต่เป็นสายสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงกัน ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย ควรมีการเผยแพร่ข้อมูลในงานวิชาการหรือเพื่อการศึกษาเชิงลึกต่อไป เพื่อเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจและคุณค่าของพระราชพิธีตรุษที่เป็นข้อมูลที่สำคัญด้านวัฒนธรรมประเพณีของทั้งสองประเทศ ช่วยให้เห็นความต่อเนื่องของแบบแผนพระราชพิธีที่ยังคงอัตลักษณ์ร่วมกันไว้ได้อย่างเหนียวแน่น แม้ว่าบริบททางการเมืองจะเปลี่ยนไปตามกาลเวลา หน่วยงานด้านวัฒนธรรมสามารถใช้ข้อมูลนี้ในการสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างไทยและกัมพูชาผ่านมิติทางวัฒนธรรม โดยเป็นการสร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรมที่มีการเผยแพร่ข้อมูลที่ถูกต้องเป็นจริงอย่างกว้างขวาง ข้อเสนอแนะแนวทางในการวิจัยครั้งต่อไป 1) ควรมีการวิจัยเปรียบเทียบพิธีตรุษในระดับประเพณีราษฎร์ระหว่างไทยและกัมพูชา เพื่อดูความแตกต่างระหว่างส่วนกลางและท้องถิ่น 2) ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของการประกอบพระราชพิธีตรุษไปเป็นพระราชพิธีสงกรานต์ของไทย และ 3) ควรมีการวิจัยการประกอบพระราชพิธีตรุษของประเทศอื่น ๆ เช่น พม่า ลาว

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณทุนสนับสนุนโครงการวิจัยเงินรายได้มหาวิทยาลัย (เงินรายได้คณะมนุษยศาสตร์ประจำปีงบประมาณ 2567) คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ กรุงเทพมหานคร สัญญาเลขที่ 666/2567 โครงการวิจัยเรื่อง การศึกษาพระราชพิธีตรุษของไทยและตรุษสงกรานต์ของกัมพูชา

เอกสารอ้างอิง

- กรมศิลปากร. (2481). ประชุมพงศาวดารภาคที่ 71. กรุงเทพมหานคร: กรุงเทพฯบรรณาการ.
- _____. (2545). ตำรา 12 เดือน คัดแต่สมุดขุนทิพมนเทียรชาววัง. กรุงเทพมหานคร: รุ่งศิลป์การพิมพ์.
- _____. (2548). ตำราพระราชพิธีเก่าและตำราทวาทศพิธี. กรุงเทพมหานคร: สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม.
- ขุนอุดมปรีชา (จาบ พิน). (2550). พระราชพิธีทวาทศมาส ภาค 3. พนมเปญ: กรมสารนิเทศ กระทรวงการต่างประเทศ.
- ชัยรัตน์ พลมุข. (2552). วรรณคดีประกอบพระราชพิธีสมัยรัตนโกสินทร์: แนวคิดธรรมราชากับกลวิธีทางวรรณศิลป์. ใน วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ดวงกมล ธงชมเชย. (2563). แนวคิดและความสำคัญของการกล่าวอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในประกาศการพระราชพิธี. ใน วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- โตม ไกรปกรณ์. (2542). ตำราพระราชพิธีสมัยรัชกาลที่ 4 - 5 (พ.ศ. 2394 - 2453). ใน วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- บุรยา ศรีภักย์วานิช. (2556). เครื่องประกอบพระอิสริยยศสำหรับพระมหากษัตริย์ที่ปรากฏในพระราชพิธีบรมราชาภิเษกสมัยรัตนโกสินทร์. ใน วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาโบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- เบญจวรรณ นาราสัจจ์. (2552). งานการศึกษาภูมิปัญญาที่มีในประเทศไทย: สำนวนสถานภาพองค์ความรู้. ขอนแก่น: ศูนย์วิจัยพลักษณ์สังคมลุ่มแม่น้ำโขง มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ประเสริฐ ญ นคร. (2555). เรื่องเก่าเล่าถึงพระราชพิธี. กรุงเทพมหานคร: รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์.
- พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระสมมตอมรพันธุ์. (2508). ประกาศการพระราชพิธี เล่ม 1. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. (2550). พระราชพิธีสิบสองเดือน. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์.
- ศานติ รักดีคำ. (2550). พระราชพิธีทวาทศมาส หรือพระราชพิธีสิบสองเดือนกรุงกัมพูชาฉบับครบรอบ 55 ปี การสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตไทย - กัมพูชา ภาค 1 - 3. กรุงเทพมหานคร: กรมสารนิเทศ กระทรวงการต่างประเทศ.
- _____. (2555). ความสัมพันธ์ทางพระพุทธศาสนาระหว่างสยามสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวกับกรุงกัมพูชา. วารสารสงขลานครินทร์ ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 18(3), 3-4.
- สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า. (2503). ตำนานพิธีตรุษ พระนิพนธ์กับทั้งพระวิจารณ์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาดไทย.
- _____. (2514). นิราศนครวัด. ธนบุรี: โรงพิมพ์รุ่งวัฒนา.
- สุมิตร ปิตีพัฒน์. (2542). ความเป็นคนไทย: พิจารณาจากมิติด้านเชื้อชาติ ภาษา การเมืองและวัฒนธรรม. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: สถาบันไทยคดีศึกษา.
- อัจฉรา ภาณุรัตน์. (2549). เอกสารคำสอนรายวิชาท้องถิ่นศึกษา. สุรินทร์: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.
- เอง สด. (2512). เอกสารมหาบุรุษแหม่ม ภาค 1 - 7. พนมเปญ: กระทรวงอบรม ยูเวนและกีฬา.
- Jumsai, M. (1987). History of Thailand and Cambodia from the days of Angkor to the present. Bangkok: Chalermnit Press.